

Ekologické otázky z teologické perspektivy

Případová studie o reakci Estonských svobodných sborů
Helle Liht

Úvod

Zatímco se v průběhu posledních desetiletí ve společnosti výrazně zvýšilo ekologické povědomí a světové ekologické organizace povzbuzují obyvatelstvo a vlády ke změně návyků i politiky, mezi křesťany je odezva na ekologickou problematiku přinejmenším nejasná. Některé tradice uznávají nutnost přezkoumat lidské chování ke světu přírody, jiné zůstávají netečné. Tradice, ze které pocházím, Estonské svobodné sbory¹, patří ke druhé zmíněné skupině.

Dovolte mi užít příkladu. Rozhovor o významu ochrany přírody ve společnosti započal v období, kdy se Estonsko připravovalo na vstup do Evropské Unie v roce 2004, a bylo zavázáno přispět k Evropské síti péče o přírodu Natura 2000 výběrem určitého počtu dobře udržovaných přírodních oblastí Estonska a stanovením ochranných nařízení. Množství nově stanovených chráněných oblastí zahrnovalo soukromé pozemky, které se po pádu sovětského režimu teprve nedávno vrátily původním majitelům. Po tom, co byly vytyčeny hranice chráněných území, mnozí majitelé půdy si s hrůzou uvědomili, že jejich velké obchodní plány budou regulovány požadavky trvale udržitelného rozvoje. Stovky lidí protestovaly a zasílaly své námítky ministerstvu životního prostředí. Jejich hlavní znepokojení pramenilo z toho, že regulace EU výrazně snížily ekonomickou hodnotu jejich pozemků². Mnozí namítali, že péče o přírodu by měla být chápána jako soukromá záliba, nebo by měla být přinejmenším omezena na oblasti státních pozemků. Tváří v tvář možnosti zvyšování zisků byla argumentace pro zachování životního prostředí pro budoucnost abstraktní a neúčinná.

Estonský ministr životního prostředí popsal tento spor jako etický problém a kritizoval estonskou touhu po výdělku za každou cenu³. Církev je v Estonsku většinou chápána jako ‚obránce‘ etických zásad společnosti⁴. V případě veřejné diskuse o potratech, prostituci, alkoholismu nebo eutanázii mnohé denominace, spolupracující s Estonskou radou církví, projeví svůj názor týkající se příslušných témat. Tentokrát církev mlčela.

Protože jsem na projektu Natura 2000 také spolupracovala a velmi jsem se touto problematikou zabývala, silně mě zajímalo, jak budou lidé v mém sboru a v mé křesťanské tradici na tento spor reagovat. Ke svému zklamání jsem nebyla schopna zahájit jakoukoliv podstatnou diskuzi na tomto téma. To bylo považováno za vedlejší pro život v církvi a příliš konkrétně vázané na moje povolání koordinátora projektů životního prostředí. Několikrát mi bylo zdůrazněno, že jediná souvislost mezi přírodním světem a životem věřících jsou přírodní ‚katastrofy‘, které ukazují blížící se konec času a druhý Kristův příchod. Proto by se věřící měli raději zaměřit na přípravu pro Kristův příchod a zvěstovat evangelium nevěřícím. Péče o přírodu by měla být přenechána státní správě.

Alsdair MacIntyre tvrdí, že: ‚není žádné ‚chování‘, které bychom mohli identifikovat před a nezávisle na záměrech, přesvědčení a prostředí‘⁵. Jinými slovy – názory a přesvědčení, zděděné z historického teologického prostředí a tvarované místní kulturou, jsou řídicí silou lidského chování. Mám tedy za to, že pro proměnu tradice Estonských svobodných sborů je nutné porozumět tomu, čemu lidé věří a jaké řídicí síly jejich tradici formují.

1. Formující představy

Ludwig Wittgenstein předpokládá, že naše náboženské přesvědčení je formováno obrazy a metaforami, spíše než tvrzeními a racionálními argumenty. Naznačuje, že obrazy slouží jako filtry, skrze které vnímáme svět. Ovlivňují to, jak myslíme, věříme, rozhodujeme se a jednáme⁶. Budu následovat jeho přístup a nastíním obrazy, které se vážou ke světu přírody, vyskytují se mezi věřícími Estonských svobodných sborů a ovlivňují jejich postoje. Tyto obrazy jsem nečerpala z žádných učebnic ‚oficiální teologie‘. Pocházejí z rozhovorů členů církve, ze svědectví, písní a kázání. Jsou to představy, které – na jednu stranu – vyjadřují přesvědčení a mohou být vnímány jako formativní části primární teologie určité tradice, na druhou stranu také ovlivňují to, jak budou následné generace interpretovat svou víru a vysvětlovat svá etická rozhodnutí v současných podmínkách.

Šumící les

V sovětských časech, kdy bylo svobodným sborům zakázáno pořádat veřejné evangelizace a promluvy, měl v baptistických shromážděních významnou roli zpěv. Většina událostí byla doprovázena výrazným a hlasitým sborovým zpěvem. Když si vzpomenu na veřejné shromáždění svého domovského sboru, tak mi dozvuky sborového ‚Ó velký Bože, tvá když vidím díla‘ dodnes zní v uších. Tato píseň, vyjadřující slovy i hudbou krásu Božího stvoření, se stala jednou z mých nejoblíbenějších, a to zvláště kvůli nadšenému, radostnému a majestátnímu tónu, ve kterém byla vždy zpívána. Vytvořila atmosféru úcty, ve které byl Bůh oslavován jako Stvořitel a milující Otec.

V současných zpěvnících používaných estonskými sbory je již jen několik málo dalších písní, které zpívají o stvoření. Vzbuzují pocit úcty, jejich text popisuje Boží péči o celé stvoření a zvou k odpovědi na Boží milující péči a k chvále Stvořitele spolu s celým vesmírem.

Takto je tedy, bez větší teologické reflexe, přítomno téma stvoření jako Božího dobrého a obdivuhodného jednání, v tradici estonských sborů. To zatím zní dobře. Pojďme ale přihlédnout k dalším obrazům.

Kníže zla a prokletý svět

I když je Boží stvoření často zakoušeno jako dobré a krásné, jsou každodenní praktická rozhodnutí vztahující se ke světu přírody většinou založena na protikladné představě. A sice, že svět je prokletý a zlý, pánem tohoto světa je Satan a že jedinou výjimkou jsou Boží lidé, kteří budou zachráněni ze Satanova panství zla⁷. Jedním z hlavních zdrojů tohoto obrazu je biblický popis pádu. Mnohdy je předpokládáno, že po pádu se vše, co Bůh považoval při stvoření za dobré, změnilo. Pád člověka ovlivnil všechny a všechno ve světě. Boží vláda nad světem nyní připadla Satanovi a ten je od té doby knížetem tohoto světa. Protože byl celý svět ovlivněn lidským hříchem a pádem, nachází právě křesťanské společenství svou identitu v ‚jiném světě‘, kterého může být dosaženo konkrétním porozuměním posvěcení a oddělení od světa⁸. V náboženském jazyku bylo toto přesvědčení tlumočeno skrze výrazy jako ‚náš nebeský domov‘, nebo náš ‚pravý domov‘, které podtrhávají, že křesťané ‚sem‘ nepatří. Členové ‚pravého‘ křesťanského společenství se považovali za návštěvníky na zemi, kteří směřují k ‚nebeskému domovu‘ a mají zachraňovat duše z říše zla⁹.

Toto přesvědčení bylo mnohem silněji zastoupeno v minulosti a bylo předáno současné generaci skrze písně zděděné z probuzeneckého hnutí 19. století¹⁰. Současný estonský zpěvník připojuje mnoho písní s celistvějším přístupem a dnešní církve více reflektuje Boží povolání k účasti ve společnosti. Tvrdím nicméně, že obraz padlého a pomíjícího světa je hluboce zakořeněný a v tradici svobodných sborů stále živý.

Kříž ,pro mě‘

Při vstupu do modlitebny svobodných sborů si většinou všimnete kříže, který je jedním z mála vizuálních symbolů. Minimalistická architektura a asketický interiér význam tohoto (většinou) osamocенého symbolu ještě podtrhuje. Jednoduchý dřevěný kříž jako symbol vykoupení.

Tradiční porozumění vykoupení je v Estonských svobodných sborech jasně spojeno s pádem a zděděnou hříšnou přirozeností a silně zdůrazňuje osobní spasení. V náboženském prostředí je toto pojetí vyjadřováno slovy ,ty a já‘, která vyzdvihují jedinečnost lidských bytostí, pro které platí Kristův příběh – Kristus byl narozen, žil, zemřel a vstal z mrtvých, aby zachránil ,tebe a mne‘. V materiálech publikovaných pro evangelizační účely je kříž zobrazován jako most mezi dvěma světy. Lidé, a pouze lidé, jsou převáděni jeden po druhém (jako by cesta příliš úzká, aby mohli jít spolu), z panství ďábla do Božího království. Mezi těmito dvěma světy je hluboká propast¹¹.

Proměna, kterou vypůsobilo Kristovo vzkříšení, je také interpretována v kontextu osobní spásy: skrze Ježíšovu smrt a vzkříšení jsou ti, kteří v něj věří, ,znovuzrozeni‘ a je jim dán nový život. Tento nový život začíná již zde a nyní. Přeměna, kterou Kristova událost přináší, je ale nicméně většinou vykládána v pojmech duchovní změny, kterou se odehrává uvnitř každého ,znovuzrozeného‘ křesťana.

Silný důraz na osobní spásu s sebou nese poselství, že vykoupení je čistě lidskou záležitostí. Mimo-lidské stvoření je pouhou kulisou, pozadím lidského dramatu¹². Kulisy se nám mohou líbit, ale nemají žádný význam pro plynutí příběhu. Až tento příběh dospěje ke svému konci, nebude mít tato dekorace žádný význam. Nový příběh potřebuje nové jeviště s novými kulisami.

Nebeský domov

Estonská tradice svobodných sborů zobrazuje křesťanskou pouť ,skrze svět‘ jako cestu, která končí v ,nebeském domově‘. Dosáhnutí tohoto ,věčného domova‘ je většinou chápáno jako nejzažší cíl křesťanského života. Život na zemi je pouhou přípravou na to, co přijde potom. To je zvláště patrné v pohřební tradici¹³. Při současných pohřbech je téměř bez výjimky zdůrazňována krása nebes – našeho ,pravého domova‘. Většinou také bývá poukazováno na protikladnost ,pozemského‘ a ,nebeského‘ domova. ,Pozemský domov‘, nepřátelský a plný slz, je v dosahování ,nebeského domova‘ opouštěn. Pohřební kázání jsou směřována k těm, kteří byli ponecháni zde, a směřuje k jejich utěšení a povzbuzení k cestě, která vyvrcholí v dosažení ,nebeského domova‘, do kterého je Otec pozve a v němž se potkají se svými přáteli a rodinami. Vedlejším výsledkem této útěchy je tvarování postoje k ,pozemskému domovu‘.

Jiným pozoruhodným rysem je hranice mezi materiálním a duchovním světem, která odděluje ,pozemský‘ a ,nebeský domov‘. Nebeský domov bývá často vykreslován jako čistě duchovní prostředí pro zachráněné duše¹⁴. Běžně je také předpokládáno, že padlý svět bude zničen ohněm¹⁵. Jelikož je hořící svět chápán jako důsledek andělského zásahu, je vnímán jako projev Božího soudu nad padlým světem. Poté, co bude zlo poraženo, jeho království zničeno a zlý svět spálen, bude stvořeno ,nové nebe a nová země‘. To bude náš pravý, nebeský domov připravený pro ty, kteří věrně dokončili svou cestu¹⁶.

2. Historické pozadí

Protestantské dědictví

Protestantské kořeny sahají v Estonsku do 16. a 17. století, ve kterém se Evropou šířila reformace a lutheráni se stali dominantní denominací. Hlavním zdrojem lutheránství byla v Estonsku univerzita v

Tartu, která byla založena v roce 1632 a rychle se stala vzdělávací institucí propagující lutheránskou ortodoxii. Univerzita ku příkladu přijala jen ty vyučující, kteří učili „čistou evangelickou doktrínu“¹⁷.

Přestože je všeobecně uznáváno, že protestantismus je původcem „privatizovaného náboženství“ a „extrémního individualismu“, který vedl k sekularizaci přírody a současné ekologické krizi¹⁸, je v reformním myšlení (a zvláště u Luthera) přítomný jasný, i když ne systematicky zpracovaný ekologický motiv¹⁹. Paul Santmire při analýze reformované teologie z perspektivy problematiky stvoření rozděluje „centrální“ a „okrajové“ prvky jejich myšlení. Dokazuje, že zatímco centrální prvky jsou rozvíjeny i v dnešní teologii, okrajové z velké části vymizely²⁰. Pro Luthera byla centrálním motivem bezpochyby doktrína o ospravedlnění, ustavující správný vztah mezi Bohem a jednotlivcem, který vrcholí v lidské spáse. Toto téma bylo předáváno v lutherské tradici, která byla velmi blízce spojená s vývojem přírodních věd, kantovskou filosofií a moderní industrializací. Santmire vyvozuje, že v důsledku tohoto vývoje je příroda chápána jako do sebe uzavřená, strojová struktura, bez jakékoliv hodnoty nebo života, který by měla sama v sobě²¹. Protestantská teologie zaměřená na osobní spásu se tedy ubírala směrem, který zanedbával „zemskou, tělesnou a kosmickou dimenzi spásy“. Porozumění spásy nabylo výlučně lidské konotace a bylo chápáno jako mimosvětský Boží zásah²². V tomto ohledu Estonské svobodné sbory sdílejí protestantskou tradici.

Pietistická spiritualita

Obecné protestantské kruhy estonských svobodných sborů přejaly svůj důraz na osobní víru z pietistického hnutí, které se v Estonsku objevilo v 19. století a bylo ovlivněno hallským pietismem a moravskými bratry. Toivo Pilli popisuje vznik tří různých církví, které mají své kořeny v pietistickém hnutí a které byly během sovětské okupace v roce 1945 spojeny do jedné unie²³. Nové svobodné sbory zdůrazňovaly pokání, osobní obrácení, nové narození a křest na vyznání osobní víry. Všechny tyto prvky podtrhávají důležitost osobního vztahu s Bohem, a tak ještě více posilují protestantský individualismus víry. V zaměření na vztah mezi Bohem a člověkem jsou v Estonsku rozpoznatelné dvě základní fáze: první z nich je uzdravení vztahu zkrze zkušenost osobního obrácení a druhou je udržování tohoto stavu skrze etický život, který je především vnímán v pojmech osobního posvěcení²⁴. Zdroje posvěcení byly také chápány jako prostředky připravené pro osobní užití: 1. Duch svatý, který vstoupí do života těch, co se obrátili, proměňuje je a přivádí blíže ke Kristu, 2. modlitba, ve které srdce člověka mluví s Bohem, 3. meditace spojená se čtením Bible a sebezkoumáním, 4. Kristova láska, která povzbuzuje k lásce k jiným a k naději na „věčný život v nebi“, který přijde po smrti²⁵. Toto specifické pietisticko-individualistické porozumění víře, které přetrvává v estonských svobodných sborech, jak jsme ho tu velmi letmo reflektovali, se vyvinulo pod vnějším tlakem ateistického sovětského režimu²⁶.

Sovětský vliv

Dopad sovětského období a ateistické vlády na estonské svobodné sbory může být viděn dvojitým způsobem. Na jednu stranu zápas o přežití pod přísnými náboženskými regulacemi ateistické sovětské vlády donutil svobodné sbory žít za „zavřenými dveřmi“ bez zapojení do širší společnosti. Věřící reagovali na politiku „zavřených dveří“ tím, že své učení přizpůsobili dané situaci. Původní otevřenost pro účast na řešení sociálních problémů²⁷ byla nahrazena silným zaměřením na osobní posvěcení a na evangelizační „získávání duší“. Pod tlakem sovětské vlády, která zakázala jakékoliv křesťansky motivované reakce na sociální problémy, se z celkového obrazu vytratil zájem o širší společnost²⁸. S „pomocí“ sovětské vlády se tedy ještě posílilo sebepojetí věřících jako těch, kteří patří do „jiného světa“²⁹.

Přesvědčení, že skuteční věřící byli „povoláni z tohoto světa“, bylo patrné zvláště na konci komunistického režimu, kdy byly církvi otevřeny dveře pro rozšíření její služby. Zatímco

evangelizační aktivity značně zbytněly, účast na sociálních záležitostech byla chápána jako ‚cizorodý, vypůjčený projekt‘, spíše než činnost pramenící z reflexe vlastní tradice³⁰. Péče o chudé a potřebné byla pozvolně ‚přejata‘ a pomalu ‚adoptována‘, přinejmenším kvůli vytmelení evangelizační práce, ale o životní prostředí nebyl v baptistických sborech nikdy projeven větší zájem.

Na druhou stranu marxistická ideologie jako potomek projektu osvícenství vkládala přírodu jako materiál zcela do lidských rukou. Marxismus odmítl Boha a dal lidem, vedeným (zbožštělou) Stranou, božskou autoritu nad přírodou. Tato autorita byla vykládána a vykonávána ve stylu ‚stalinské ekologie‘ opanování, zdomestikování a podrobení si přírody³¹. Jak ukázal Alistair McGrath, byla v marxistické ideologii příroda chápána jako protiklad lidské společnosti, byla to ‚anti-socialistická‘ síla, která musela být spoutána a podrobena, aby sloužila zájmům sovětského lidu. McGrath vidí za tímto pokusem desakralizaci přírody, jako dědictví osvícenství přejaté sovětskou vládou. Zachování přírody a péče o ekosystém neměla v tomto pojetí žádné místo.

Závěr

Mám za to, že latetní propojení protestantské individualisticko-pietistické spirituality se sovětskou ideologií tvarovalo přístup svobodných sborů k ekologickým otázkám. A protože chyběla jakákoliv systematická teologická reflexe stvoření, která by pomohla jako vodítko i pod sovětským útlakem (evangelizace byla vždy chápána jako důležitý úkol, i když byla oficiálně zakázána), posílilo socialistické pojetí přírody pietisticko-individualistický názor zdůrazňující křesťanskou ‚jinosvětскost‘ a očekávání ‚nebeského domova‘. Průrva mezi věřícím (svatým) společenstvím a ateistickou (sekulární) společností se prohloubila, podporovala nezájem o přírodu a ohlušila řeč o Božím dobrém stvoření.

3. Potřeba teologického posunu

Obnovení vztahů

Etické rozhodování věřících ze svobodných estonských sborů pochází z porozumění dvojsměrnosti lidských vztahů s Bohem a s lidským bližním. Paul S. Fiddes mluví o ‚Bohu, který ustanovuje smlouvu‘ a předkládá naší pozornosti tři dimenze smlouvy:

‚Podle Starého zákona neustanovil Bůh smlouvu jen s lidskými bytostmi, ale s každým živým tvorem – s ptactvem, s dobytčím, i s veškerou zemskou zvěří (Gen 9:8). Bůh se ke každému tvorů vztahuje určitým způsobem, a ne jen lidé, ale celé stvoření mu vzdává chválu: Bůh je s laní, když má mladá, nechává divoké osly volně se toulát a učí ježabá a orla, jak létat v nebesích, vlny před Hospodinem burácí, nebesa mluví vlastní řečí, stromy a pole zpívají a tleskají, když přichází božský král³².‘

Smlouva s Noem tedy může být vyobrazena jako ekologická smlouva s popisem trojího vztahu a zodpovědnosti v Boží domácnosti³³. Biblický popis cesty Božího lidu vrhá světlo na jednání, které má v této smlouvě svůj původ. Například šabaty a joveley (milostivá léta) platila stejně tak pro lidi, jako pro domácí zvířata a zemi. Žalmy o stvoření popisují vztah mezi Hospodinem a mimo-lidským stvořením (Ž 19:1, Ž 104). Nový zákon spojuje vykoupení lidských bytostí s vykoupením celého stvoření (Řím 8:21).

Nicméně v důsledku zvěčnění³⁴ přírody, která je dílem západní protestantské filosofické tradice podpořené individualisticko-pietistickými názory, se oblast třetí dimenze Boží smlouvy z víry a praxe estonských sborů vytratila. Utilitární pojetí přírody posunulo mimo-lidské stvoření na druhou stranu hranice mezi duchovním (věčným) a hmotným (dočasným), a tak odmítlo důležitost ekologických témat pro křesťanskou víru. Zvěčnění přírody také opomíjí trojstannou vztaženost k Bohu, k bližnímu

a k mimo-lidskému stvoření. Mám ale za to, že tato trojstanná vztaženost je tématem, kterým by se křesťanská etika měla zabývat.

Je paradoxní, že sekulární společnost je v uvědomování si vzájemné závislosti mezi lidskou společností a přírodním prostředím a v domýšlení ekologické krize způsobené lidským zneužíváním přírody mnohem otevřenější, než církev³⁵. Potřeba řešení tohoto problému ale vyvěrá z čistě utilitárního hlediska: je nutné zachránit planetu a její přírodní zdroje pro naše děti a vnoučata. Kvůli současnému drastickému zhoršení přírodního prostředí se již nezabýváme budoucí generací, ale současnými obyvateli planety: je nutné změnit své návyky pro naše současníky z rozvojových zemí, kteří by byli dalším zhoršováním životního prostředí zasaženi nejvíce. Vzájemná závislost mezi lidskou společností a přírodním prostředím, která je součástí trojstranného vztahu smlouvy, nemůže být déle přehlížena: péče o životní prostředí je nerozlučně spjata s péčí o naše bližní. Konzumní životní styl jedné skupiny způsobuje bolest a utrpení jiným. Emise skleníkových plynů na jedné straně světa mají za následek sucho a hlad na straně druhé – a to je jen příklad této vzájemné závislosti mezi společenským a přírodním prostředím, který jsme získali při bolestivé lekci přírodních katastrof a pohrom.

V případě estonských sborů ale utilitární pohled nepomáhá přiblížení k porozumění situaci a závazku k ekologicky udržitelnému jednání. Do té doby, dokud bude koncept oddělenosti duchovního (věčného) a materiálního (časného) tvořit nepřekonatelnou bariéru mezi posvátným a sekulárním a přistupovat ke vztahům z hlediska ‚věčného‘, dotud zůstane ‚nebeský domov‘ Božím plánem úniku, který platí jen pro lidstvo, a ‚zachraňování duší‘ zůstane náboženským úkolem par excellence³⁶. Nutnost vytvořit ekologicky udržitelné jednání je oslabena nadějí na Boží budoucnost ‚někde jinde‘. Vazby k porušenému světu budou přerušeny, a proto není nutné toto oddělení přemostovat. A třebaže dochází k uvědomění vzájemné závislosti mezi lidským a mimolidským stvořením (a to převážně kvůli silnému hlasu sekulární společnosti), je většinou předpokládáno, že odpověď na problém porušenosti světa leží mimo stvořený řád. Dovoluji si ale zmínit, že kosmická dimenze Božího příběhu zahrnuje obnovení vztahu nejen se Stvořitelem, ale také uvnitř stvořeného řádu.

Proto tvrdím, že hlavní teologický posun, který by se měl odehrát v porozumění estonských svobodných sborů, tkví v ocenění svatosti vztahů mezi Stvořitelem a mimo-lidským stvořením, aby se Boží lid poté mohl vhodně vztahovat jak k mimo-lidskému stvoření, tak i ke svým bližním, se kterými jsou spojeni skrze přírodní svět.

Tento posun také přináší příležitost k novému pochopení Kristovy smrti a vzkříšení jako eschatologické a kosmické události, která již ustavila nový věk. Je to událost s významem pro celý kosmos (Řím 8:18-25, Kol 1:20, Ef 1:10)³⁷.

Křest jako určující metafora

Ráda bych v závěru této práce poukázala na praxi estonských svobodných sborů, která, i přes výše zmíněné redukcionistické pojetí, v sobě nese bohatý význam a může být užita jako východisko pro přetvarování příběhu. A přestože její teologické bohatství nebylo zatím těmi, kdo jí provádějí, významněji reflektováno, přece odhaluje dvojznačnost postoje estonských svobodných sborů a otevírá dveře hlubšímu porozumění a ocenění přírodního světa. Je to praxe křtu.

Od časů prvních křtů v moři na konci 19. století mnoho věřících z estonských svobodných sborů zakusilo křest v otevřených vodách moře, řek a jezer. Na počátku tradice křtů byly v Estonsku křty v přírodě nutností, většinou kvůli nedostatku vnitřních zařízení. Současné církevní budovy, které mají vlastní křtitelnice, podporují teologii, která křtu rozumí jako symbolickému aktu, tedy jako ‚vnějšmu znamení‘, skrze které (již znovuzrozený) člověk vyjadřuje svou víru a slibuje poslušnost Kristovým

přikázáním³⁸. Sám akt i jeho prostředek – tedy voda – má pouze symbolický význam. Toto je také důsledkem neodpovídající teologie stvoření, vyložené výše. ‚Ukrývání křtiteľnic pod podlahu‘, píše S. Fiddes, ‚uměňuje význam vody jako přirozeného živlu, stejně jako metaforu Božího vykupujícího jednání‘. Klade přílišný důraz na lidskou část ‚vyznání‘ a odděluje křest od jeho přirozeného místa v řádu stvoření³⁹.

Přesto věřím tomu, že kořeny vnímání křtu jsou mezi estonskými svobodnými sbory stále patrné. Ku příkladu členové mého domácího sboru zvolili křest v přírodních vodách – v moři, v jezeru, nebo v řece – i přes to, že v okolních sborech byly dostupné křtiteľnice. Proto se již tradičně provádějí venkovní křestní shromáždění u příležitosti letních táborů. A je zřejmé, že ve venkovním prostředí se proměňuje i jazyk bohoslužebných shromáždění a dostává tak novou dimenzi, která při shromážděních, konaných uvnitř, chybí. Boží nádherné stvoření je náhle zřetelnější a je voláno jako svědek Boží vykupující milosti. Bohu je děkováno za ‚chrám přírody‘, který je náhle chápán jako posvátný prostor. Vztah mezi Stvořitelem a stvořením je oslavován skrze svědectví těch, kteří přicházejí ke křtu. A shromáždění svědků zakouší hlubokou jednotu s Bohem, s Boží rodinou a se světem. Stvoření se spojuje s vykoupěním v jednotném pohybu Boží milosti. Ve křtech, které jsou vykonávány venku v přírodních vodách, je zakoušena a rozpoznávána trojí vztaženost, a v popisu křtu jako ‚nebeské zkušenosti‘ si shromáždění uvědomuje Boží budoucnost skrze sílu Kristova vzkříšení, skrze ‚spolubytí‘ s dalšími členy společenství víry a v obklopení Božím nádherným stvořením⁴⁰.

Třebaže je toto zatím spíše pozorování než systematická teologická reflexe, věřím, že zde nalézáme cestu, která po bližším prozkoumání může vyvést z příběhu zaměřeného pouze na lidstvo, cestu, na které nalezneme základy teologické reflexe, která bere v potaz vztahovou perspektivu víry a shromažďuje celé stvoření kolem Boha – Stvořitele. Jak napsal Paul Fiddes:

Ve křtu tedy se nachází shromáždění i křtěný v hlubinách Božích vztahů s církví, lidskou společností a světem. Voda jako prvek stvoření umožňuje tuto účast tím, že evokuje zkušenost narození, očistění, konfliktu, cesty a obnovení. Tyto motivy jsou hluboce zasazeny do lidského vnímání přirozeného světa, ale patří také k Božímu putování s jeho lidem a jsou vyostřeny v životě, smrti a vzkříšení Ježíše Krista⁴¹.

K proměně příběhu je potřebná metafora, která bude právě takto široká. Snad jí můžeme nalézt v prohloubení smyslu a významu důvěrně známé praxe křtu.

Poznámky

- 1) ‚Estonskými svobodnými sbory‘ míním Unii evangelikálních křesťanů a Baptistické sbory v Estonku (UECBC), která sestává z několika křesťanských skupin včetně Baptistů, Evangelikálních křesťanů, Letničních a Obrozeneckých svobodných sborů, nuceně sjednocených na počátku sovětského období.
- 2) Oficiální statistiky jsou dostupné na Estonském ministerstvu životního prostředí.
- 3) Kristiina Randmaa: Villu Reiljan: Money is talking too loud in relation to Natura.
- 4) Einike Pilli: A Holistic concept of lifelong learning in the Context of Estonian Protestant Churches, Tartu Ulikooli kirjastus, 2005, str. 80
- 5) Alsdair MacIntyre: After Virtue: a study in moral theory, Notre Dame, University of Notre Dame

Press, 1981, str. 194

[6\)](#) Ludwig Wittgenstein: Vorlesungen und Gespräche über Ästhetik, Psychologie und Religion, Göttingen, Vandenhoeck&Ruprecht, 1971, str. 91-92

[7\)](#) Tato představa vyjadřuje tradiční porozumění estonských svobodných sborů a přetrvává i mezi mladou generací. Nicméně současná internetová diskuse Unie evangelikálních křesťanů a Baptistických sborů ukazuje, že tento postoj již není zcela homogenní. Jako odpověď na dualistické tvrzení o protikladnosti materiálního a duchovního světa, uvádí Erki Tamm, že mezi ctností svatého života patří také i ochrana materiálního Bohem stvořeného světa.

[8\)](#) V Estonském prostředí tato myšlenka povstala spolu s probuzeneckým hnutím 19. století a s ustavením prvních Baptistických sborů, které se oddělily 'od světa', stejně jako od lutherské církve. Ta, podle nich, byla křesťanská jen po formální stránce.

[9\)](#) David J. Bosch popisuje toto pojetí jako typické pro protestantskou teologii. David J. Bosch, Transforming mission. Paradigm shifts in Theology of Missions, New York, Orbis Books, 1992, str. 241

[10\)](#) Většina z 363 písní sebraných v Voidulaulud (Vítězné písně), publikovaných v roce 1938, které byly v sedmdesátých a osmdesátých letech stále populární, vyjadřují křesťanskou naději brzy dosáhnout 'nebeského domova' a povzbuzují na cestu světem, který je 'cizí', 'zlý', 'zotročující', 'temný', 'hříšný', 'plný bolesti', 'plný slz', 'plný trní' a je identifikován s 'pouští', 'nocí', 'bitevním polem', 'údolím smrti', 'panstvím Satana', 'rozbouraným mořem', 'bitvou' a 'krajinou stínů'.

[11\)](#) Evangelizační traktáty jako 'Čtyři duchovní zákony' byly v osmdesátých a devadesátých letech velmi populární. Později se začal preferovat celistvější přístup.

[12\)](#) Ernst. M. Conradie: An Ecological Christian Anthropology: At home on Earth?, Hants, Ashgate 2005, str. 18

[13\)](#) Toomas Paul zdůrazňuje, že pohřební tradice ztělesňují podstatné znaky lidského vnímání a přístupu.

Toomas Paul, Kirik keset kula, Tartu, Ilmamaa 2003, str. 179

[14\)](#) Ve vnímání 'nebeského domova' jako čistě duchovní sféry panuje určitá dvojznačnost kvůli víře v tělesné vzkříšení věřících.

[15\)](#) To bývá zdůvodňováno texty z knihy Zjevení 8:7

[16\)](#) Obraz nového nebe a země je čerpán z Izaiáš 65:17-25, 66:22 a ze Zjevení 21 a 22 a kombinuje představy vlka a beránka, kteří spolu jedí, vegetariánského lva a hada, který nekouše, místa bez pláče a sténání, zlatého města vykládaného klenoty, Pána přebývajícího mezi svým lidem, který je jejich světlem místo fyzického Slunce.

[17\)](#) Tarmo Kulmar: About the History of Theology in Estonia, www.us.ut.ee/35867

[18\)](#) Dee Carter: Uhnoly Alliances: Religion, Science and the Environment, Zygon, sv. 36, č.2 (červen 2001), str. 360

[19\)](#) viz např. McClendon, Doctrine, str.158

[20\)](#) H.Paul Santmire: The Travail of Nature, str. 122

[21\)](#) tamt. str. 123-4, 133

[22\)](#) např. Moltmann: God in Creation, str. 34-35

[23\)](#) Pilli: Evangelical Christian-Baptists of Estonia: The Shaping of Identity 1945-1991, nepublikovaná disertace dostupná na IBTS, 2007

[24\)](#) tamt. str. 217

[25\)](#) Robert Vosu: Evangelical Ethics, Tallinn, Logos 1996, str. 91-104

[26\)](#) Tovio Pilli tvrdí, že náboženská identita církví, patřících nyní pod Unii Evangelikálních křesťanů a Baptistických sborů, je ovlivněná jejich násilným sjednocením pod sovětskou vládou, obecnou snahou po přežití v ateistickém prostředí a snahou udržet svou identitu v největší možné míře. Pilli: Evangelical Christian-Baptists of Estonia, str 19-24 Nicméně pietistická hnutí v jiných zemích zdůrazňovala důležitost společenství (skupinové biblické hodiny halského pietismu) a péči o chudé, a proto nemohou být sama o sobě chápána jako hnutí zdůrazňující individualistický životní styl a „jinosvětскost“ křesťanů. Pietisticko-individualistické víře je tedy možno rozumět jako zvláštnímu jevu, který se vyvinul pod nadvládou sovětského režimu.

[27\)](#) První dětský domov v roce 1911 byl postaven z iniciativy Adele Karunga za finanční podpory církevní rady.

[28\)](#) Lina Andronoviene a Parush R. Parushev studovali příčiny společenské pasivity post-sovětských evangelikálů a tvrdí, že současný protiklad „evangelizace versus společenská zodpovědnost“ usnadňuje křesťanům přistoupit na vládou protlačovaný model a zduchovnit pojetí spravedlnosti. Lina Andronoviene, Parush R. Parushev: Church, State and Culture: On the Complexities of Post-Soviet Evangelical Social Involvement, Theological Reflections. Euro-Asian Theological Journal 3, 2004, str 197-8

[29\)](#) Tovio Pilli poznamenává, že sociální aktivismus by pro baptisty v širší společnosti nepřípustný a proto se proměnil v péči o ostatní věřící. Tovio Pilli, Shades and Colours of Faith: About Estonian Free Church History and Identity, Tallinn: Allika, 2007, str 135-6

[30\)](#) tamt. str. 133

[31\)](#) Pro podrobnější analýzu „Stalinistické ekologie“ viz Alister McGrath: The Re-Enchantment of Nature: Science, Religion the Human Sense of Wonder, London, Hodder and Stoughton, 2003, str. 88-93

[32\)](#) Paul. S Fiddes, Tracks and Traces: Baptist Identity in Church and Theology, Carlisle: Paternoster Press, 2003, str. 56

[33\)](#) Bernadr W. Anderson tvrdí, že smlouva s Noem je bytostně ekologická smlouva, která nezahrnuje jen všechny lidské bytosti, ale také všechna zvířata – všechny živé bytosti (nefeš hayyá) a také samotnou zemi. Zdůrazňuje, že jde o „smlouvu věčnou“, která odráží Boží absolutní závazek ke stvoření. B.W.Anderson' From Creation to New Creation: Old Testament Perspectives, Mineapolis, Fotress Press, 1994, str. 156.

[34\)](#) Termín ‚zvěcnění‘ (thingification) pochází od Douglese Johna Halla, *Imagining God*, str 118

[35\)](#) Konsensus vědců o převážně lidsky zaviněných klimatických změnách můžeme najít například v Mezivládním panelu o klimatických změnách (IPCC) <http://unfccc.int/>

[36\)](#) Jurgen Moltman tvrdí, že ‚odcizení lidské bytosti od její tělesné existence musí být chápáno jako vnitřní aspekt vnější ekologické krize moderní industriální společnosti‘. J. Moltmann: *God in Creation: An ecological doctrine of creation*, London, SCM Press, 1985, str. 47-9

[37\)](#) J. Moltmann: *Jesus Christ for today's world*, London, SCM Press Ltd, 1995, str. 83

[38\)](#) Pro hlubší analýzu teologického vývoje jednotlivých křesťanských komunit mezi Evangelikálními křesťany a Baptistickými sbory v Estonské Unii a jejich výkladu praxe křtu viz Pilli, *Evangelical Christian-Baptists of Estonia*, str. 142-50

[39\)](#) Paul S. Fiddes obnovuje spojení mezi stvořením a vykoupením tak, že poukazuje na přirozený kontext symbolu vody. ‚Zrození, očištění, konflikt, občerstvení a cesta byly centrální v reflexi historických zkušeností Božího lidu a formovaly přesvědčení o tom, jakým způsobem Hospodin vykupitelsky jednal. Tvrdí, že ‚síla křestní zkušenosti čerpá z přírodní i historické zkušenosti a spojuje je v rámci Bohoslužby‘. Paul S. Fiddes: *Tracks and Traces*, str. 108, 109-117

[40\)](#) James McClendon tvrdí, že ‚v prorocké a baptistické tradici není křest pouhým symbolem, ale znamením, které nejen naznačuje, ale také něco dělá a něco přináší. McClendon: *Doctrine*, str 388. I když je v estonské baptistické tradici křest interpretován hlavně jako lidské svědectví, věřím že způsob jak je konkrétně zakoušen ve společenství věřících, může být vnímán jako znamení, které nese více než jen symbolický význam.

[41\)](#) Paul Fiddes, *Tracts and Traces*, str. 124a

vydáno: 25.08.2008